

NBA-handreiking 1153 – Frauderisicoanalyse

1. Verantwoording opvolging consultatiereacties

1.1. Inleiding

In de zomer van 2024 is de conceptversie van NBA-handreiking 1153 *Frauderisicoanalyse* publiekelijk geconsulteerd. Hierop zijn in totaal 23 reacties ontvangen van een diverse groep respondenten, waaronder accountantsorganisaties, servicekantoren, individuele accountants, toezichhouders, een Universiteit, de Sociale Verzekeringsbank, de Vereniging van Effectenbezitters (VEB) en andere belangenorganisaties. De breedte van deze reacties onderstreept dat het onderwerp leeft bij een grote groep stakeholders.

Uit de consultatiereacties blijkt dat er geen belangrijke bezwaren zijn geuit tegen de belangrijkste punten van de handreiking. De kern blijft dan ook fier overeind, inclusief de belangrijkste visualisaties. Wel hebben de reacties waardevolle inzichten opgeleverd en zijn diverse suggesties gedaan die bijdragen aan verdere verfijning en verduidelijking van de handreiking.

De totstandkoming van de consultatieversie verliep via een zorgvuldig proces. Voor publicatie is het document voorgelegd aan de Subcommissie Assurance en het College voor Beroepsreglementering. Beide gremia hebben de handreiking zowel vóór de consultatie beoordeeld als na de verwerking van de consultatiereacties, waarbij zij waardevolle verbeteringsvoorstellen hebben aangedragen. Daarnaast heeft de NBA een webinar georganiseerd om de handreiking onder de aandacht te brengen en vragen uit de praktijk te inventariseren.

De onderwerpen waarover de meeste reacties zijn ontvangen, betreffen de volgende thema's:

- De rol van het interne beheersingssysteem in relatie tot de frauderisicoanalyse;
- Documentatievereisten en verwachtingen rondom de frauderisicoanalyse door de accountant;
- Uitwerking en verdieping van specifieke onderwerpen, zoals soft controls en data-analyse;
- Overige opmerkingen, zoals tekstuele correcties en verwijzingen.

In dit document beschrijven we hoe de NBA opvolging heeft gegeven aan deze thema's en hoe de consultatiereacties zijn verwerkt in de definitieve handreiking. We volgen daarbij de diverse consultatievragen en lichten een en ander toe in hoofdstuk 2.

1.2. Verantwoording keuzes

De consultatieversie van HR 1153 is tot stand gekomen met bijdragen van een breed 'schrijfteam'. Hierin waren vertegenwoordigers van kleinere als grotere accountantsorganisaties betrokken alsmede van serviceorganisaties en de NBA. Dit schrijfteam trad op onder de [NBA Werkgroep Fraude](#) en heeft, middels een intensieve betrokkenheid, gezorgd voor de eerste versies van de diverse hoofdstukken van de Handreiking. De concepten zijn vervolgens geredigeerd door een professioneel schrijver.

De NBA heeft alle consultatiereacties in detail doorgenomen. Dit is een zorgvuldig proces waarbij per vraag respectievelijk antwoord wordt nagegaan of en in hoeverre aanpassing van de tekst nodig is. Hierbij is steeds als uitgangspunt gehanteerd om bij de bedoeling van de controlestandaarden te blijven (met name Standaard 240 en 315), zonder de teksten uit die standaarden over te schrijven. Een Handreiking is immers bedoeld om uitleg te geven aan die teksten en deze met voorbeelden te verduidelijken. Waar nodig is kennisgenomen van de Exposure Draft van ISA 240, dus de opvolger van de huidige Standaard 240, omdat hierin ook een aantal onduidelijkheden in de Standaard 240

wordt geadresseerd. Dit heeft op punten geleid tot aanvulling van de Handreiking, bijvoorbeeld waar het gaat om het evalueren van frauderisicofactoren.

Tijdens zowel het schrijven van de Handreiking als bij het verwerken van de consultatiereacties is gebleken dat er diverse interpretaties bestaan van het risicoanalyseproces, waaronder dus de frauderisicoanalyse. Om die reden zijn in de Handreiking de relevante begrippen uit met name Standaard 315 opgenomen en waar nodig nader toegelicht. Hiermee hopen wij handvatten te bieden aan met name controlerend accountants bij het maken van een goede frauderisicoanalyse. De handreiking kan in voorkomende gevallen uiteraard ook worden toegepast bij beoordelings- of samenstellingsopdrachten.

2. Consultatievragen

2.1. Specifieke onderwerpen

Hieronder gaan we per consultatievraag in op de belangrijkste (verdiepende) onderwerpen en aanpassingen n.a.v. de consultatiereacties.

a) Is de uitwerking dat aanwezige maatregelen van interne beheersing binnen de entiteit geen positieve invloed hebben op de frauderisicoanalyse duidelijk (paragraaf 2.2)?

Met name de passage in paragraaf 2.2. over 'het weglaten van de positieve effecten van interne beheersing' leidde tot reacties. Erkend wordt dat deze passage niet voldoende duidelijk was. Dit heeft geleid tot aanpassingen waardoor de tekst in de Handreiking (nog meer) in lijn is gebracht met de begrippen uit Standaard 315. In paragraaf 2.2. is nu onderscheid gemaakt tussen frauderisicofactoren die inherent volgen uit de aard van de entiteit en haar omgeving (2.2.1), frauderisicofactoren die volgen uit onderkende tekortkomingen in de interne beheersingsomgeving of het in zijn geheel ontbreken van interne beheersingsmaatregelen (2.2.2) en een paragraaf die ingaat op het effect van de interne beheersingsomgeving (2.2.3). Tot slot zijn de relevante begrippen nu ook weergegeven in de (bijlage van de) Handreiking.

b) Is het onderscheid in frauduleuze financiële verslaggeving en oneigenlijke toegeneming van activa duidelijk (paragraaf 2.3)?

Dit wordt in het algemeen als duidelijk ervaren. Aanbevolen is om op enkele plaatsen in de HR duidelijker te verwijzen naar andere documentatie zoals HR 1137 Corruptie, HR 1148 Soft Controls en ESG Fraude. Deze suggesties zijn verwerkt in de definitieve versie.

c) Is de toelichting op de frauderisicofactoren duidelijk (hoofdstuk 3), inclusief de toelichting op de fraudedriehoek (paragraaf 3.3)?

De algemene reactie is dat respondenten de toelichting op de frauderisicofactoren duidelijk vinden. Wel werden enkele suggesties gedaan zoals meer aandacht te geven dat er vanuit de privésfeer druk (fraudedriehoek) kan zijn op personen. Rondom documentatie werden hoofdstuk 3.4 en 4.2 als verwarrend ervaren. In 3.4 stond aangegeven dat het niet verplicht was de evaluatie van alle frauderisicofactoren te documenteren; in 4.2 stond de aanbeveling om dit wel te doen. Deze tekst is nu consistent gemaakt omdat het sterk aanbevolen is om die evaluatie wel te documenteren. Aanbevolen werd om in de HR meer handvatten te bieden rondom de fraude brainstorm. Dit is verwerkt in paragraaf 2.5 van de Handreiking.

d) *Is de evaluatie van frauderisicofactoren om te komen tot frauderisico's (hoofdstuk 4) duidelijk? En is de uitleg en het diagram in paragraaf 4.2 rondom het gebruik van het spectrum (waarschijnlijkheid x orde van grootte) duidelijk?*

Op deze vraag zijn wisselende reacties ontvangen. Een deel van de respondenten vond de uitleg duidelijk, een ander deel niet. Hier kwam (nogmaals) het aspect rond het wel of niet mogen meewegen van interne beheersing terug, alsmede de vraag rond het documenteren van overwegingen. De NBA heeft de suggesties geëvalueerd en waar mogelijk verduidelijkingen aangebracht. Daarbij is ook de tekst ED ISA 240 op dit punt (specifiek ED ISA 240.A103) meegenomen in de HR, aangezien deze tekst ingaat op de wijze waarop frauderisicofactoren de vatbaarheid van een bewering voor afwijkingen kan beïnvloeden en de accountant de risico's op afwijkingen van materiële afwijkingen als gevolg van fraude op de juiste manier kan inschatten. In dat licht is de opgenomen visualisatie waarin waarschijnlijkheid en orde van grootte ("kans x impact") tot uitdrukking komen, gehandhaafd.

e) *Wat vindt u van de toelichting op het veronderstelde frauderisico van doorbreking van de interne beheersing door het management (paragraaf 5.1)?*

Deze toelichting is in het algemeen als duidelijk ervaren. Er zijn enkele tekstuele verduidelijkingen doorgevoerd en in de in paragraaf 5.1 opgenomen tabel (frauderisicofactor – tendentie – mogelijk frauderisico) zijn twee voorbeelden opgenomen waarin niet-financiële performance indicatoren een rol spelen. Deze laatste zijn mede in het licht van *greenwashing* relevant.

f) *Wat vindt u van de toelichting op het veronderstelde frauderisico van de opbrengstverantwoording? Is de uiteenzetting van de hoofregel en de uitzondering (paragraaf 5.2) duidelijk?*

Dit onderdeel is in het algemeen als (zeer) duidelijk beschouwd. Er zijn enkele tekstuele suggesties verwerkt en er zijn voorbeelden aangereikt die weliswaar geen betrekking hebben op 5.2, maar elders in de Handreiking zijn verwerkt.

g) *Mist u nog andere onderwerpen waarop verdieping gewenst is? Zo ja, kunt u dit en de bijbehorende prioritering hiervan motiveren*

Op deze open vraag is een groot aantal suggesties gedaan. Respondenten gaven bijvoorbeeld aan dat ze verwijzingen naar andere NBA-uitingen misten, zoals naar de publieke management letter fraude of naar de Handreiking Data-analyse. Andere respondenten verzochten om meer aandacht te schenken aan het veronderstelde frauderisico rond de opbrengstverantwoording bij lokale overheden of in het geval van groepscontroles.

De NBA heeft de suggesties geëvalueerd en waar nodig verwerkt in de definitieve versie van de HR. Voor sectorspecifieke frauderisico's of voorbeelden is aan de diverse sectorcommissies verzocht hieraan aandacht te besteden.

2.2. Voorbeelden

In de consultatie zijn tevens enkele vragen gesteld over de in de Handreiking opgenomen voorbeelden. Wij zullen deze hierna bespreken:

a) *Zijn de voorbeelden (in de paragrafen 4.3, 4.4, 5.1 en 5.3) helder en illustratief?*

De voorbeelden worden in het algemeen als duidelijk ervaren. Er zijn diverse, tekstuele, suggesties gedaan die door de NBA zijn opgevolgd.

b) Kunt u aanvullende voorbeelden aanleveren die toezien op de verdiepende onderwerpen?

Op deze vraag is weinig gereageerd. Ook respondenten die bij vraag 5a aangeven de voorbeelden onvoldoende duidelijk te vinden, geven zelf geen betere of andere voorbeelden. Aan de andere kant geven andere respondenten aan dat zij desgevraagd nog voorbeelden kunnen aanleveren. Samen met de sectorcommissies en de Werkgroep Fraude van de NBA wordt onderzocht hoe de aangedragen voorbeelden en nieuwe voorbeelden voor frauderisicoanalyses kunnen worden ontwikkeld en gepubliceerd.

c) Kunt u voorbeelden aanleveren van hoe u uw cliënt heeft gestimuleerd een interne frauderisicoanalyse op te stellen, en hoe u deze analyse hebt gebruikt bij de uitvoering van uw eigen frauderisicoanalyse?

Hierop heeft een aantal respondenten gereageerd en zinvolle suggesties gedaan. De NBA heeft deze verwerkt in de definitieve versie van de HR.

2. Zijn de vereisten ten aanzien van het documenteren van de verschillende werkstappen in het proces van de frauderisicoanalyse voldoende duidelijk?

Op deze vraag is wisselend gereageerd, wat ook al uit de beantwoording van bovenstaande vragen blijkt. Korthedshalve verwijzen wij daarom naar hetgeen bij vraag 3 is opgemerkt.

3. Recent is de NBA-handreiking 1137 (corruptie, werkzaamheden van de accountant) geactualiseerd. Hierin wordt een link gelegd naar fraude en de frauderisicoanalyse. Is de uitwerking in deze NBA-handreiking 1153 volgens u voldoende duidelijk en consistent met de NBA-handreiking 1137?

Deze vraag wordt overwegend positief beantwoord. Wel is een aantal malen aanbevolen om de verwijzing naar HR 1137 op meerdere plaatsen in de HR aan te brengen. Dat is gedaan.

4. Heeft u nog andere adviezen en/of opmerkingen met betrekking tot de NBA-handreiking 1153?

Twaalf respondenten hebben gebruik gemaakt van deze slotvraag en hebben aanvullende suggesties gedaan. Deze suggesties zijn zeer gevarieerd en zien op de diverse voorbeelden (met name die rond Woningcorporaties), tekstuele suggesties, het maken van verwijzingen naar andere Handreikingen of het Fraudeprotocol of het verbreden van de HR naar andere vormen van financieel economische criminaliteit. De NBA heeft deze suggesties geëvalueerd en waar mogelijk verwerkt in de definitieve versie van de HR.